

**Europa Środkowo-Wschodnia
w procesie transformacji i integracji.
Wymiar bezpieczeństwa**

Redakcja

Henryk Chałupczak
Marek Pietraś
Justyna Misiągiewicz

Zamość 2016

SERIA WYDAWNICZA
MONOGRAFIE I OPRACOWANIA
NR 31

Recenzja: prof. dr hab. Ivan Pankevych
prof. dr hab. Konrad Zieliński

© Copyright by Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Szymona Szymonowica
w Zamościu. Wydawnictwo *Officina Simonidis*.

Wszystkie prawa zastrzeżone
All rights reserved

Wydanie I

Zamość 2016

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Szymona Szymonowica w Zamościu
Wydawnictwo *Officina Simonidis*.
ul. Pereca 2, 22-400 Zamość
tel./fax +48 84 638 35 00,
e-mail: rektorat@pwszamosc.pl

Nakład: 200 egz.

ISBN: 978-83-61893-81-3

Druk:

EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.

ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

tel. 54 232 37 23, e-mail: sekretariat@expol.home.pl

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
Część I: BEZPIECZEŃSTWO EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ W BADANIACH NAUKOWYCH I PRAKTYCE POLITYCZNEJ	
Marek Pietraś Hybrydowość zagrożeń bezpieczeństwa w Europie Środkowo-Wschodniej	13
Antoni Mironowicz Suwerenność narodowa a bezpieczeństwo regionalne	35
Andrii Symenowych Вимір безпеки та процесів трансформації держав Вишеградської групи у постсоціалістичний період (1990-1997 рр.)	41
Liliana Węgrzyn-Odzioba Bezpieczeństwo kulturowe w państwach Grupy Wyszehradzkiej na przełomie XX i XIX wieku	57
Andrzej Żebrowski Służby specjalne a bezpieczeństwo państwa na przełomie XXI/XXI wieku	75
Grzegorz Nycz Inicjatywy dotyczące tarczy antyrakietowej w Europie Środkowej	93
Vyacheslav Sutyryn International crisis in Central and Eastern Europe: main dilemmas and a possible way out	109
Konrad Pawłowski Uwarunkowania procesów dezintegracyjnych na terytorium Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii i jej państw sukcesyjnych po zimnej wojnie	113
Henryk Chałupczak, Grzegorz Chałupczak Bezpieczeństwo narodowe – współczesne wyzwania w wymiarze edukacyjnym i badawczym	141
Część II: WYZWANIA I ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA W EUROPIE ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ	
Krzysztof Buchowski Kwestia wycofania armii rosyjskiej z państw bałtyckich w latach 1991-1994	161
Piotr Tosiek Bezpieczeństwo państw członkowskich Unii Europejskiej. Wymiar konstytucyjny	173

Agnieszka Kura	
Współczesne zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa w cyberprzestrzeni	189
Bogusław Olszewski	
Perspektywy regionalizacji cyberbezpieczeństwa w ramach Grupy Wyszehradzkiej	203
Justyna Misiągiewicz	
Bezpieczeństwo energetyczne współczesnych państw Europy Wschodniej	217
Krystyna Gomółka	
Zagrożenia zewnętrzne w narodowych strategiach bezpieczeństwa Gruzji	237

Część III:

BEZPIECZEŃSTWO UKRAINY W KONTEKŚCIE BEZPIECZEŃSTWA W EUROPIE ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

Walenty Baluk	
„Kryzys ukraiński” - wojna domowa czy „wojna hybrydowa”	251
Eugeniusz Mironowicz	
Strategia bezpieczeństwa narodowego Ukrainy w polityce prezydentów Leonida Kuczmy i Wiktora Juszczenki	265
Marcin Tarnawski	
Changes in the Russian security policy in the context of the Ukrainian crisis	279
Viktor Troyan	
Проблеми національної безпеки у процесах регіоналізації України	295
Beata Eugene	
Idea federalizacji Ukrainy w obecnych warunkach: wyzwania bezpieczeństwa	311
Katarzyna Marzęda-Młynarska	
Bezpieczeństwo żywnościowe Ukrainy w kontekście konfliktu zbrojnego w Donbasie	331
Petro Kralyuk	
Модифікація ідеї «російської єдності»	347

Część IV:

INSTYTUCJE I AKTORZY ZEWNĘTRZNI WOBEC BEZPIECZEŃSTWA W EUROPIE ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

Marek Żyła	
„Program NATO – otwarte drzwi” w kontekście polskiego wsparcia euroatlantyckich aspiracji Ukrainy w latach 1994-2010	361

Łukasz Potocki	
Bezpieczeństwo Europy Środkowo – Wschodniej w ramach NATO i WPBiO	377
Marta Zwolan	
Wspólnota transatlantycka a bezpieczeństwo Europy Środkowo-Wschodniej	391
Marta Gębska	
Bank Światowy wobec państw Europy Środkowo-Wschodniej. Strategia i finansowanie	403
Agata Górską	
Po drugiej stronie Morza Czarnego – polityka bezpieczeństwa Turcji w obliczu konfliktu na Ukrainie	415
Czesław Marcinkowski	
Litewsko - Polsko - Ukraińska Brygada w procesie transformacji bezpieczeństwa i integracji Europy Środkowo - Wschodniej	425
Paweł Szewczyk	
Euroazjatycka Unia Gospodarcza jako gwarant bezpieczeństwa i integracji w Europie Wschodniej? Aspekt formalno-prawny	435
Część 5:	
BEZPIECZEŃSTWO POLSKI W KONTEKŚCIE BEZPIECZEŃSTWA W EUROPIE ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ	
Radosław Żmigrodzki, Marcin Misiągiewicz	
Racja stanu RP w późnowestfalskim systemie międzynarodowym. Implikacje dla bezpieczeństwa państwa	449
Małgorzata Wojniak	
Współczesne podmioty władzy publicznej w obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego Rzeczypospolitej Polskiej	463
Diana Bednarz	
Instytucja Prezydenta RP w procesie kształtowania bezpieczeństwa narodowego. Ewolucja stanu prawnego	481
Ewa Pogorzala	
Sekurytyzacja współczesnej polityki migracyjnej i bezpieczeństwa Polski versus wyzwania demograficzne oraz potrzeby rynku pracy	497
Ryszard Sudul	
Podłoże i uwarunkowania transgranicznych zagrożeń bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej	511
Izabela Oleksiewicz	
Polskie prawo karne w zakresie walki z cyberprzestępczością w świetle standardów prawa UE	527

Izabela Borucińska-Dereszkiewicz

Przestępczość przemytnicza obywateli państw Partnerstwa Wschodniego
w Polsce ujawniona przez Straż Graniczną w latach 2009-2014 543

Mira Malczyńska-Biały

Efektywny system dochodzenia roszczeń a poczucie bezpieczeństwa polskich
konsumentów po 2004 roku 559

ZAGROŻENIA ZEWNĘTRZNE W NARODOWYCH STRATEGIACH BEZPIECZEŃSTWA GRUZJI

1. Uwagi wstępne

Gruzja jest jednym z niepodległych państw powstałych po rozpadzie ZSRR, leżącym w regionie Kaukazu Południowego. Jej powierzchnia jest niewielka i stanowi 69 700 km². Najdłuższą granicę Gruzja ma z Federacją Rosyjską – 723 km, następnie z Azerbejdżanem – 322 km, Turcją – 252 km i Armenią – 164 km¹. Ze względu na położenie geograficzne, zróżnicowanie pod względem narodowościowym, bezpieczeństwo zewnętrzne Gruzji jest niezwykle istotnym problemem, ponieważ od odzyskania niepodległości przez państwo było ono wielokrotnie zagrożone. Sytuację Gruzji pogarszały etniczne konflikty wewnętrzne. Walki toczyły się w Osetii Południowej i Abchazji pomiędzy armią gruzińską a oddziałami separatystów przy wsparciu Federacji Rosyjskiej. Bezpieczeństwo zewnętrzne państwa osłabiały również działania w sferze ekonomicznej. Gruzja podjęła próby zmniejszenia uzależnienia od rosyjskich dostaw surowców strategicznych ropy i gazu przez budowę nowych korytarzy transportowych ropociągów: Baku- Batumi, Supsa i Baku- Tbilisi- Ceyhan oraz gazociągu Baku-Tbilisi-Erzurum. Działania te odbierały Rosji monopol na dostawy surowców strategicznych w regionie oraz możliwość wykorzystywania narzędzi gospodarczych do kształtowania polityki. Dążenie do osłabienia wpływów Rosji na Kaukazie, odbierane było przez nią jako wrogie działanie i skłoniło ją do podjęcia kroków celem odzyskania pozycji na terenie Kaukazu z uwzględnieniem zbrojnych rozwiązań². Dążąc do utrzymania suwerenności i niepodległości oraz zapewnienia pokoju w regionie rząd Gruzji sformułował założenia dwóch strategii bezpieczeństwa. Pierwsza Koncepcja bezpieczeństwa narodowego powstała w 2005 r. a druga w 2011 r. Celem pracy jest analiza i porównanie czynników zagrażających bezpieczeństwu zewnętrznemu państwa oraz skutecznego przeciwdziałania im w opublikowanym tekście dwóch gruzińskich dokumentów.

¹ Gruzja, *Państwa Świata*, Warszawa 2009 s. 54.

² Georgia, oil and Gas, Politics. <http://www.globalsecurity.org/military/world/georgia/oil-politics.htm> [2.05.2015]

2. Uwarunkowania sformułowania strategii bezpieczeństwa Gruzji

Po rozpadzie ZSRR aktywność narodowa poszczególnych społeczności doprowadziła do konfliktów narodowościowych w państwie, których efektem było uniezależnienie się od Gruzji -Osetii Południowej w 1992 r. i Abchazji w 1999 r.³. Liczba mieszkańców Południowej Osetii w ciągu 20 lat od odzyskania niepodległości uległa zmniejszeniu z powodu wyjazdów Gruzinów⁴. Największą grupę narodowościową w 2008 r. stanowili Osetyńscy następnie Rosjanie i Ormianie. Językami uznawanymi za państwowe w referendum z 13 listopada 2011 r. uznano: oseti i rosyjski⁵. W rejonach zamieszkałych przez Gruzinów: leninogorskim i Wąwozie Ksani językiem urzędowym został gruziński⁶.

W Republice Abchazji w 1989 r. zamieszkiwało około 525 tys. obywateli. W wyniku działań wojennych abchasko - gruzińskich z republiki wyjechało blisko 250 tys. Gruzinów. Umożliwiło to Abchazom zostanie większością obywateli. W 2011 r. stanowili oni 50,72% wszystkich ogółu obywateli. Mniejszościom narodowym zagwarantowano prawo używania własnego języka⁷. Językiem państwowym został abchaski, a urzędowym abchaski i rosyjski. Władze republiki obawiając się Gruzinów, aby nie stali się „piątą kolumną”, utrudniały otwarcie szkół i organizacji⁸.

Zaangażowanie Rosji po stronie Osetyńców i Abchazów stało się przyczyną napiętych stosunków z Gruzją. Jednak w 1993 r. przystąpiła ona do WNP, a w lutym 1993 r. zawarła traktat o przyjaźni, dobrosąsiedzkich stosunkach i współpracy z Federacją Rosyjską, przewidujący pomoc w tworzeniu armii narodowej. Rosja stała się również gwarantem porozumienia abchasko-gruzińskiego a po zakończeniu działań wojennych w 1994 r., pełniła również rolę mediatora w negocjacjach gruzińsko-abchaskich⁹. Na mocy zawartego układu w wrześniu 1995 r. Gruzja zgodziła się wydzierżawić Rosji na okres 25 lat 4 bazy: Akhalkalaki, Batumi, Waziani w pobliżu

³ Według danych na dzień 31 grudnia 2013 r. Gruzję zamieszkiwało 4 483,8 tys. mieszkańców, z czego 53,7% w miastach, a 46,3% na wsiach. Georgia Population 2013, http://www.geostat.ge/index.php?action=page&p_id=152&lang=eng [9.04.2015]. Według danych ostatniego spisu powszechnego z 2002 r. Gruzini stanowili 83,76 % ogółu mieszkańców. Do najliczniejszych mniejszości narodowych zamieszkujących to państwo należy zaliczyć: Azerów 6,51 %, Ormian 5,69 %, i 1,55 %. Liczebność pozostałych mniejszości nie przekraczała 1%; Dane z spisu ludności z 2002 r. http://farm3.static.flickr.com/2500/3884164827_cc258f090b_o.jpg; [1.07.2014].

⁴ K. Janicki, *Osetia Południowa: Trzy ludobójstwa czy ratowanie ojczyzny do 1992 r.*, w: *Źródła nienawiści: konflikty etniczne w krajach postkomunistycznych*, red. K. Janicki, Kraków – Warszawa 2009, s. 199-246.

⁵ ОФИЦИАЛЬНЫЙ САЙТ ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛИКИ ЮЖНАЯ ОСЕТИЯ, <http://www.presidentrso.com/republic/culturesport.html>, [12.06.2015].

⁶ Tamże.

⁷ *Constitution of the Republic of Abkhazia*, <http://apsnypress.info/en/constitution>, [4.07.2015]

⁸ D. Tarasiuk, *Procesy narodotwórcze. Narody i problemy narodowościowe w regionie*, w: *Wprowadzenie do studiów wschodnioeuropejskich. Armenia, Azerbejdżan, Gruzja – przeszłość i teraźniejszość*, t. 4. Lublin 2013, s.186.; W. Górecki, *Abchazja*, w: *Konflikty zbrojne na obszarze postradzieckim. Stan obecny, perspektywy uregulowania. Konsekwencje*, „Prace OSW” 2003 s.45-67

⁹ A. Popow, *Zakaukazie – Przetarg nieograniczony*, „Eurazja” 1996 nr 1, s. 20-21.

Tbilisi i Gudauta w Abchazji. Chcąc się jednak związać z Zachodem domagała się renegeacji umowy¹⁰. Na szczycie OBWE w Stambule w listopadzie 1999 r. zawarła porozumienie w którym zapisano opuszczenie przez Rosję baz Waziani i Gudauta do 1 lipca 2001 r. oraz zakończenia negocjacji w ciągu 2000 r. w sprawie baz Batumi i Akhalkalaki. Tylko baza Waziani została zamknięta w terminie¹¹. W listopadzie 2001 r. Rosja poinformowała o opuszczeniu bazy Gudauta, twierdząc iż, wcześniej sprzeciwiali się temu Abchazowie w obawie przed konfliktem z Gruzją, ale bazy nie opuszczono pod pretekstem konieczności patrolowania granicy gruzińsko–czeczeńskiej w czasie działań wojennych. Stosunki między państwami pogorszyły się po Rewolucji Róż. Nowe władze wraz prezydentem Michailem Saakachwilli przyjęły prozachodni kurs w polityce zagranicznej dążąc do odzyskania kontroli nad Południową Osetią i Abchazją¹². Gdy w marcu 2005 r. parlament Gruzji uchwalił rezolucję grożącą delegalizacją rosyjskich baz na terytorium gruzińskim, Federacja Rosyjska w podpisanym porozumieniu wyraziła zgodę na zamknięcie bazy Akhalkalaki do 1 października 2007 r. a bazy w Batumi do końca 2008r. W październiku 2005 r. parlament Gruzji uchwalił rezolucję żądającą od rosyjskich sił pokojowych w Osetii Południowej i Abchazji stworzenia warunków do powrotu dla uchodźców, grożąc wycofaniem zgody na stacjonowanie rosyjskich sił pokojowych. W rezultacie rezolucję taką podjęto w lutym 2006 r. W odwecie Rosja zakazała importu gruzińskich produktów rolnych i podwyższyła cenę gazu ziemnego a od marca 2006 r. wstrzymała import gruzińskiego wina i wód mineralnych¹³. Ograniczenia te doprowadziły do załamania wymiany handlowej Gruzji¹⁴. W odpowiedzi na rozbrojenie przez Gruzinów oddziałów milicji w lipcu w wąwozie Kodori i zapowiedź ustanowienia abchaskiego rządu na uchodźstwie Rosja przeprowadziła manewry w przygranicznej strefie podkreślając gotowość „ochrony wszelkimi środkami rosyjskich obywateli”. Władze gruzińskie zatrzymały wielu opozycjonistów sympatyków Rosji oskarżając ich o szpiegostwo i przygotowanie zamachu stanu. W odpowiedzi Rosja w 2007 r. odwołała personel dyplomatyczny i deportowała tysiące nielegalnych imigrantów obywateli Gruzji z jej terytorium. Polityka demonstracji siły wobec Gruzji miała udowodnić kto jest głównym graczem politycznym w regionie Kaukazu. Do kolejnego napięcia w stosunkach między państwami doszło w kwietniu 2008 r. Po ogłoszeniu przez Rosję zamiaru stworzenia więzi prawnych z Abchazją i Południową Osetią

¹⁰ W. Kononończuk, *Gruzja. Jukosem polityki zagranicznej Rosji*, w: *Polityki Federacji Rosyjskiej wobec państw WNP*, red. E. Cziomer i M. Czajkowski, Kraków 2006, s. 86.

¹¹ A. Wróbel, *Rosja nie wycofała w terminie z bazy w Gruzji*, „Tydzień na Wschodzie” 2001 nr. 30, s14.

¹² A. Eberhardt, *Gruzja w polityce Federacji Rosyjskiej- konsekwencje „rewolucji róż”*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2004 t.4 nr 2, s. 39.

¹³ Foreign Trade of Georgia in 2013, <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=26885>, [22.05.2015].

¹⁴ Foreign Trade, <http://www.economy.ge/en/economic-review/trade>, [22.05.2015].

i zestrzeleniu nad Abchazją gruzińskiego samolotu bezałogowego a następnie ataku sił zbrojnych na Osetię Południową Rosja wystąpiła zbrojnie przeciw Gruzji. Konsekwencją wojny gruzińsko-rosyjskiej było uznanie przez Rosję niepodległości Abchazji i Południowej Osetii i nawiązanie z nimi stosunków dyplomatycznych. Napięcie między Rosją i Gruzją utrzymywało się nadal a strony zarzucały sobie wzajemnie działania destabilizacyjne¹⁵. Mimo tego w marcu 2010 r. ponownie otwarto przejście graniczne Górny Lars, łączące Władykawkaz z Tbilisi a w sierpniu przywrócono połączenia lotnicze między Moskwą i Tbilisi¹⁶. Jednak władze Gruzji podkreślały, iż ze strony Rosji pochodzi zagrożenie bezpieczeństwa i niepodległości państwa.

Gruzja od lat 90 XX w. wyrażała zainteresowanie członkostwem w NATO, postrzeganym jako gwarant bezpieczeństwa w wymiarze militarnym. W czerwcu 1992 r. przystąpiła do Północnoatlantyckiej Rady Współpracy, 23 marca 1994 r. wzięła udział w programie „Partnerstwo dla Pokoju”, a w 1999 r. wysłała swój pierwszy kontyngent wojskowy do Kosowa, w ramach sił KFOR. Na szczycie NATO w Pradze w listopadzie 2002 r. prezydent Szewardnadze ogłosił, że Gruzja chce zostać członkiem paktu. Dwa lata później w 2004 r. jako pierwsze państwo Kaukazu Południowego Gruzja uzgodniła Plan Działania w ramach Indywidualnego Partnerstwa. W wrześniu 2006 r. NATO zaoferowało Tbilisi „zintensyfikowany dialog”. W następnych latach Gruzja aspirowała do uzyskania Planu Działania na rzecz Członkostwa, do czego jednak nie doszło. Podczas kwietniowego szczytu NATO w 2008 r. w Bukareszcie kraje członkowskie organizacji zgodziły się na przyjęcie Gruzji i Ukrainy do struktur NATO nie nadając im jednak statusu kandydatów. Była to odpowiedź na działania wojenne podjęte przez Rosję wobec Gruzji. Ponownie sprawa członkostwa w Gruzji w NATO powróciła na przełomie 2013/2014, gdy doszło o zaostření konfliktu rosyjsko - ukraińskiego o Krym¹⁷.

W latach 1992 -2014 Gruzja nawiązała stosunki dyplomatyczne z osiemdziesięcioma państwami¹⁸. Najintensywniejsze kontakty utrzymywała z Republiką Azerbejdżanu i Turcją, z którymi łączy ją wspólne projekty ekonomiczne. Najważniejszym z nich pozostaje eksploatacja rurociągu Baku – Tbilisi – Ceyhan, a także budowa linii kolejowej. Na przełomie pierwszej i drugiej dekady XXI w. Turcja stała się pierwszym partnerem handlowym Gruzji, a ta dążyła do wzmocnienia powiązań gospodarczych i transportowych z Republiką Armenii. W stosunkach z Ukrainą Gruzja podjęła współpracę w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa na szczeblu dwu-

¹⁵ Going nowhere Fast, http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2011/04/russia-georgia_conflict [22.05.2015]

¹⁶ First direct Tbilisi-Moscow flight after 18 months, <http://eng.kavkaz-uzel.ru/articles/12174> [22.06.2015]

¹⁷ Spełni się gruziński sen o NATO, <http://wiadomosci.onet.pl/prasa/spelni-sie-gruzinski-sen-o-nato/3cvty>, [26.05.2015].

¹⁸ Bilateral Realties, http://mfa.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=61 [26.05.2015].

stronnym oraz na forum organizacji: ONZ, OBWE, Rady Europy, Czarnomorskiej Współpracy Gospodarczej i GUAM¹⁹.

Za najważniejszego partnera strategicznego Gruzja uznała USA z którym nawiązała stosunki dyplomatyczne w kwietniu 1992 r. Do 2013 r. oba kraje podpisały ponad 20 różnych umów i porozumień kształtujących stosunki prawie we wszystkich dziedzinach. Od 2000 r. Gruzja otrzymywała od USA około 100 mln dolarów rocznie ale dopiero za czasów prezydentury Georga W. Busha Gruzja znalazła miejsce w polityce mocarstwa, które udzieliło jej militarnej pomocy realizując program „Train and Equip” w zakresie przeciwdziałania terroryzmowi. USA poparły Rewolucję Róż i podjęły starania o wprowadzenie Gruzji do NATO, choć te zamiary nie powiodły się. W trakcie wojny 2008 r. USA udzieliły jej pomocy finansowej w wysokości 1 mld dolarów przeznaczonego na odbudowę kraju i potępiły działania Rosji zmierzające do jednostronnej zmiany granic²⁰.

Stosunki Gruzji z UE należały do kluczowych priorytetów polityki zagranicznej. W 1999 r. Gruzja została członkiem Rady Europy, w 1996 r. podpisała Porozumienie o Partnerstwie i Współpracy. W czerwcu 2004 r. została objęta Europejską Polityką Sąsiedztwa, a 2009 r. inicjatywą Partnerstwa Wschodniego. Szczególną wagę Gruzja przywiązywała do realizacji polityki uproszczeń wizowych, umów o readmisji z UE, inicjatyw partnerstwa na rzecz mobilności oraz polityki sektorowej UE, w tym w zakresie bezpieczeństwa energetycznego, transportu, edukacji, kultury. Od UE Gruzja domagała się większego zaangażowania w rozwiązanie konfliktu z Rosją. Konsekwentnie zmierzając do integracji z wspólnotami europejskimi Gruzja podczas trzeciego szczytu Partnerstwa Wschodniego w 2013 r. parafowała Układ o Stowarzyszeniu wraz z Umową o pogłębionej i kompleksowej strefie wolnego handlu, a następnie podpisała go 27 czerwca 2014 r.²¹. Oprócz Mołdowy, pozostaje ona najbliższą strukturą UE z krajów objętych inicjatywą Partnerstwa Wschodniego.

3. Bezpieczeństwo zewnętrzne w założeniach I i II strategii

Oba teksty strategii bezpieczeństwa narodowego powstały w konkretnych sytuacjach politycznych. Tekst I strategii sformułowany był po Rewolucji Róż, gdy Gruzja wyraźnie podkreśliła w polityce zagranicznej prozachodni kurs. Druga strategia

¹⁹ Tamże.

²⁰ Relations between USA and Georgia, http://mfa.gov.ge/index.php?sec_id=268&lang_id=ENG, [26.05.2015].

²¹ Szczyt w Wilnie, bez przełomu w Partnerstwie Wschodnim, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2013-12-04/szczyt-w-wilnie-bez-przelomu-w-partnerstwie-wschodnim>, [27.05.2015]; D. Wnukowski, K. Zasztowt, *Umowa o wolnym handlu między UE a Gruzją szansa dla polsko-gruzjskich relacji gospodarczych*, „Biuletyn PISM” z 22.04.2014, https://www.pism.pl/files/?id_plik=17115 [27.06.2015]

bezpieczeństwa narodowego sformułowana została po wojnie gruzińsko –rosyjskiej z 2008 r., która wywarła wpływ na jej treść.

Tekst pierwszej Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Gruzji ukończony w 2005 r. składał się z wprowadzenia, rozdziałów o podstawowych wartościach, narodowych, interesach Gruzji, zagrożeniach dla bezpieczeństwa narodowego oraz głównych kierunkach prowadzenia polityki bezpieczeństwa²². W wprowadzeniu, podkreślono, iż Gruzja od odzyskania niepodległości była państwem niestabilnym politycznie, wstrząsanym wewnętrznymi konfliktami wspieranymi z zewnątrz. Zwycięstwo Rewolucji Róż w 2003 r. udowodniło, że Gruzja jest integralną częścią europejskiej przestrzeni politycznej, gospodarczej i kulturalnej. Jej bezpieczeństwo związane jest z przystąpieniem do NATO i UE, uznanym za priorytet polityki zagranicznej, oraz stworzeniem pokojowej przestrzeni wokół Morza Czarnego. Do podstawowych wartości narodowych Gruzji zaliczono: niepodległość i suwerenność, przestrzeganie Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, demokrację i rządy prawa, niezależne sądownictwo, rozwój społeczeństwa obywatelskiego, wolność mediów, dobrobyt osiągnięty przez zrównoważony rozwój gospodarczy, zachowanie pokoju, utrzymanie dobrosąsiedzkich stosunków z sąsiadami, pokojowe rozstrzygnięcie sporów w oparciu o normy prawa międzynarodowego.

Szczególną uwagę Gruzja przywiązywała do stabilności politycznej regionu Azji Środkowej, Basenu Morza Czarnego, rejonu Kaukazu oraz stosunków z Federacją Rosyjską. Stworzenie regionalnego systemu bezpieczeństwa oraz zawarcie umów bilateralnych i wielostronnych porozumień sprzyjało utrzymaniu pokoju istotnego dla zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego wielu państw ze względu na przebiegające przez Gruzję rurociągi i gazociągi²³. Za zagrożenie bezpieczeństwa zewnętrznego państwa uznano: 1/naruszenie integralności terytorialnej Gruzji przez ruchy separatystyczne w Abchazji i Południowej Osetii, brak kontroli granic państwowych, stwarzający podatny grunt dla rozwoju kontrabandy i grup terrorystycznych, formacji wojskowych i paramilitarnych na terenach niekontrolowanych przez państwo; 2/możliwość przenoszenia z sąsiednich państw konfliktów z udziałem Federacji Rosyjskiej; 3/ interwencję militarną Rosji na terenie Gruzji, choć w 2005 r. prawdopodobieństwo określono jako niskie; 4/ działania międzynarodowych grup terrorystycznych w sąsiednich krajach; 5/ kontrabandę i międzynarodową przestępczość zorganizowaną w rejonach Południowej Osetii i Abchazji; 6/ uznano, iż bazy wojskowe Federacji Rosyjskiej na terytorium Gruzji nie zmniejszają suwerenności

²² National Security Concept of Georgia 2005, http://www.parliament.ge/files/292_880_927746_concept_en.pdf [2.04.2015]

²³ Tamże.

państwa, ale są zagrożeniem dla bezpieczeństwa narodowego; 7/ korupcję i nieefektywne zarządzanie państwem ; 8/ zacofaną gospodarkę i spadek poziomu życia; 9/ uzależnienie od importu surowców strategicznych; 10/ brak spójnej polityki informacyjnej ;10/ pogorszenie stanu środowiska naturalnego i skutki klęsk żywiołowych.

Głównym celem polityki bezpieczeństwa Gruzji była budowa demokratycznego państwa opartego na rządach prawa i gospodarce wolnorynkowej. Wzmocnienie jego obronności zapewnić miała przebudowa sił zbrojnych i obrony cywilnej zgodnie z standardami NATO oraz stworzenie scentralizowanego systemu zarządzania kryzysowego. Południowej Osetii Gruzja zaproponowała autonomię. Rozwiązanie konfliktu w Abchazji przewidziano z udziałem przedstawicieli ONZ, od którego Gruzja domagała się większego zaangażowania w utrzymanie pokoju w regionie. NATO postrzegano jako organizację zbiorowej obrony, zapewniającą bezpieczeństwo i stabilność w obszarze euroatlantyckim i na Kaukazie. Podkreślono, iż Gruzja wyraziła gotowość współpracy z NATO wysyłając żołnierzy do Kosowa i Afganistanu i współpracując w Programie Partnerstwo na rzecz Pokoju i Radzie Partnerstwa Euroatlantyckiego.

UE według tekstu strategii bezpieczeństwa postrzegana była jako przestrzeń pokoju i dobrobytu w Europie. Włączenie Gruzji w czerwcem 2004 r. do Europejskiej Polityki Sąsiedztwa dało jej możliwość nawiązania dialogu politycznego, realizacji Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa, udziału w pracach EUROJUST oraz zagwarantowało pomoc w ramach środków i programów UE skierowanych do krajów WNP²⁴.

Na płaszczyźnie stosunków bilateralnych strategicznym partnerem Gruzji uznano USA, wspierające plany integracji europejskiej i euroatlantyckiej, udzielające pomocy Gruzji w ramach programów edukacyjnych oraz budowy sił zbrojnych zwiększających ich zdolności operacyjne i obronne. Kolejnym partnerem Gruzji została uznana Ukraina, którą popierano w zintensyfikowanym dialogu z UE i NATO, współpracowano z nią w ramach ONZ, OBWE, GUAM, Organizacji Współpracy Gospodarczej Państw Morza Czarnego oraz BLACKSEAFOUR²⁵. Głównym partnerem gospodarczym Gruzji od odzyskania niepodległości pozostawała Turcja. Rurociągi Baku - Tbilisi-Ceyhan oraz Baku-Tbilisi-Erzurum biegnące przez terytorium Gruzji umacniały ten sojusz. Oba państwa podjęły współpracę na niwie militarnej. Turcja wyposażyła siły zbrojne Gruzji i szkoliła kadre dowódczą jej armii.

²⁴ Georgian Deputy Ministers visit Eurojust, http://www.eurojust.europa.eu/press/News/News/Pages/2015/2015-03-25_Visit-Georgian-Deputy-Minister.aspx [28.05.2015]

²⁵ A. Sanchez, *Did BLACKSEAFOUR ever have a change?*, <http://www.e-ir.info/2012/11/18/did-blackseafor-ever-have-a-chance> [28.05.2015]

Położenie geograficzne i historyczne więzi sprzyjały wypracowaniu wspólnej polityki regionalnej z Armenią i Azerbejdżanem, rozwiązaniu konfliktów na drodze pokojowej oraz utworzeniu wspólnej przestrzeni gospodarczej. O rozwój kontaktów ekonomicznych Gruzja zabiegała z krajami Azji Środkowej Od krajów Europy Wschodniej i Południowo-Wschodniej: Litwy, Łotwy, Estonii, Rumunii, Bułgarii i Polski Gruzja oczekiwała wsparcia jej europejskich aspiracji.

W strategii tekście podkreślono, iż Gruzja dążyła do ułożenia dobrosąsiedzkich stosunków na zasadach równości i wzajemnego szacunku, z Federacją Rosyjską. Sprzyjała transformacji jej gospodarki, mogącej przyczynić się utworzenia państwa demokratycznego a jej politykę uczynić przewidywalną. Rząd Gruzji wyraził gotowość do pogłębienia dialogu politycznego, gospodarczego i kulturalnego z Rosją i wspólnego rozwiązywania konfliktów regionalnych, walki z terroryzmem i przestępczością. Polepszenie relacji dwustronnych uzależniał od likwidacji baz wojskowych na terytorium Gruzji.

Najważniejszym obszarem współpracy regionalnej uznano region Morza Czarne go oraz kooperację państw ramach GUAM i Organizacji Współpracy Gospodarczej Morza Czarne go w zakresie handlu, energetyki, transportu, turystyki, technologii informatycznych, rozwoju infrastruktury, w walce z przestępczością zorganizowaną, terroryzmem i nierozprzestrzenianiem broni masowego rażenia. Udział Gruzji w BLACK-SEAFOR wiązano z utrzymaniem pokoju i bezpieczeństwa w regionie. Od ONZ Gruzja oczekiwała zwiększenia jej roli w rozwiązywaniu konfliktów eliminacji nierówności społecznych i ubóstwa, oraz likwidacji skutków katastrof ekologicznych. Rolę OBWE określono jako znaczącą w procesie wycofania wojsk rosyjskich z gruzińskich terenów i rozwiązywania konfliktów. Domagano się by OBWE podjęła się monitorowania granic Gruzji, celem likwidacji kontrabandy, przestępczości, zmniejszenia szarej strefy.

Druga Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Gruzji została zatwierdzona przez parlament w dniu 23 grudnia 2011 r. Zastąpiła ona dokument z lipca 2005 r.²⁶. W wstępie strategii podkreślono, iż przyjęcie nowego tekstu zostało wymuszone pogorszeniem bezpieczeństwa państwa oraz destabilizacją sytuacji w regionie Gruzji spowodowaną agresją Federacji Rosyjskiej. Okupacja przez nią gruzińskich terenów była dowodem braku akceptacji polityki zagranicznej Gruzji, która za priorytet przyjęła integrację z wspólnotami europejskimi i euroatlantyckimi oraz utrzymanie dobrosąsiedzkich stosunków z Stanami Zjednoczonymi.

²⁶ Georgia New National Security Concept, <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=24299> [2.06.2015]

Z tekstu I strategii powtórzone zostały rozdziały o wartościach, interesach narodowych oraz celach bezpieczeństwa narodowego Gruzji²⁷. Najwięcej uwagi II strategia poświęciła Federacji Rosyjskiej którą uznała za wroga. Jako najpoważniejsze zagrożenie bezpieczeństwa państwa określono zajęcie gruzińskich terytoriów przez Rosję oraz działania zbrojne przeprowadzane z terytoriów okupowanych. W tekście II strategii przypomniano, iż Gruzja od początku XX w. była ofiarą rosyjskiej agresji i 70 letniej okupacji. Od odzyskania przez Gruzję niepodległości od 1991 r. Federacja Rosyjska wspierała ruchy separatystyczne i uczestniczyła w zbrojnych konfrontacjach. W sierpniu 2008 r. Rosja po raz kolejny naruszyła suwerenność i terytorialną integralność Gruzji dokonując agresji. Podejmując próby zalegalizowania militarnej agresji, rząd rosyjski, zignorował zasady prawa międzynarodowego oraz porozumienie o zawieszeniu broni podpisane przez partnerów 12 sierpnia 2008 r., uznając niepodległość Abchazji i Południowej Osetii. Poczynania te, zdaniem rządu Gruzji, zmierzały do obalenia demokratycznych przemian w państwie i zwrotu w polityce zagranicznej uniemożliwiającego Gruzji przystąpienie do UE i NATO.

W tekście II strategii podkreślono, iż od 1990 r. do 2008 r. prawie 261 tysięcy Gruzinów opuściło swoje domy w regionach Abchazji i Osetii Południowej. Rząd Rosji osiedlając na tych ziemiach swoich obywateli podjął próbę zmiany sytuacji etnicznej²⁸. Gruzja przeciwdziałała legitymizacji rosyjskiej polityki i poparła rozwój tożsamości etnicznej i kulturowej narodów Abchazji i Południowej Osetii. Zdaniem rządu Gruzji, brak kontroli nad tymi obszarami przyczyniał się do rozwojowi przestępczości zorganizowanej, sprzyjał działaniom niezgodnym z prawem tj. handel ludźmi, bronią, narkotykami i pogarszał bezpieczeństwo w regionie. Za istotne uznano wzmocnienie obrony przed cyberatakami, Rosji przeciwko Gruzji. Do priorytetów polityki bezpieczeństwa zewnętrznego zaliczono: pokojowe zakończenie sporów w oparciu o zasady prawa międzynarodowego oraz przywrócenie suwerenności na terytorium. Prezydent Gruzji przemawiając w Parlamencie Europejskim 23 listopada 2010 r. podkreślił, iż państwo podjęło jednostronne zobowiązanie o niestosowaniu siły. Od organizacji międzynarodowych NATO, ONZ, OBWE domagał się zwiększenia presji na Rosję, celem przestrzegania zobowiązań ujętych w rosyjsko-gruzińskim porozumieniu o zawieszeniu broni z dnia 12 sierpnia 2008r. Rząd Gruzji uzależnił spadek napięcia w regionie od wycofania wojsk rosyjskich i rozmieszczenia międzynarodowych sił pokojowych. Zaprotestował również przeciwko stosowanej

²⁷ National Security Concept of Georgia <http://www.mfa.gov.ge/MainNav/ForeignPolicy/NationalSecurityConcept.aspx?lang=en-US> [29.05.2015]

²⁸ Georgia must end forced evictions of internally displaced, <http://www.amnestyusa.org/research/reports/georgia-must-end-forced-evictions-of-internally-displaced> [29.05.2015]

przez Rosję polityce czystek etnicznych i oskarżył ją o zagrożenie atakami terrorystycznymi z terenów okupowanych²⁹.

Opowiadając się współpracą narodów Kaukazu Północnego Gruzja potwierdziła rozwiązanie wszystkich konfliktów w regionie na drodze pokojowej, zgodnie z zasadami prawa międzynarodowego. W tekście strategii podkreślono, iż różnorodność etniczna i religijna Kaukazu, w warunkach demokracji i przestrzegania praw człowieka, tworzy podstawę do stabilności i współpracy w terenie. Celem zwiększenia bezpieczeństwa rząd Gruzji przygotował dokument „Zaangażowanie przez współpracę na terytoriach okupowanych”, przeprowadził również reformę „Ogólnokrajowy Przegląd Bezpieczeństwa” koordynującą działania administracji centralnej z instytucjami wojskowymi i cywilnymi, oraz tworzącą efektywny system zarządzania kryzysowego. Za jeden z ważniejszych filarów przeciwdziałania zagrożeniom zewnętrznym Gruzji uznano wzmocnienie zdolności obronnych kraju, by sprostać zewnętrznej agresji. Stan taki zamierzano osiągnąć przez wprowadzenie nowoczesnych standardów w armii i obronie cywilnej, systemie kształcenia, zarządzania personelem, dowodzenia i kontroli, zwiększenia współpracy z NATO, w tym udziału w misjach.

W dalszej części tekstu strategii powtórzone zostały priorytety polityki zagranicznej Gruzji – przystąpienie do struktur atlantyckich i europejskich. Jako zwiększenie zaangażowania Unii Europejskiej odebrano rezolucje Parlamentu Europejskiego z 17 listopada 2011 r. w której wezwano Rosję do zakończenia okupacji terytoriów³⁰.

Znacznie więcej miejsca w tekście II strategii poświęcono rozwojowi współpracy gospodarczej i politycznej Gruzji z Armenią i Azerbejdżanem, podkreślając wartość tej kooperacji dla wzrostu dobrobytu. Potwierdzono, iż strategicznym partnerem Gruzji są USA z którymi państwo w styczniu 2009 r. podpisało Kartę Partnerstwa Strategicznego³¹. Dokument ten sprzyjał rozwojowi dwustronnej kooperacji w zakresie obrony, bezpieczeństwa, gospodarki, handlu, energii i wymiany międzykulturowej. Za niezwykle istotną dla odbudowy kraju ze zniszczeń po wojnie z Rosją w 2008 r. uznano wsparcie finansowe rządu USA. Podkreślono, iż projekty zrealizowane z Millennium Challenge, umacniały rozwój instytucji demokratycznych i infrastruktury Gruzji. Programy edukacyjne i naukowe umożliwiły podniesienie poziomu kwalifikacji gruzińskich studentów i naukowców. Gruzjińskie siły obrony przeszkolono

²⁹ Szerzej na ten temat T. Sikorski, *Bezpieczeństwo Gruzji po wycofaniu międzynarodowych misji obserwacyjnych*, „Biuletyn PISM” z 14 lipca 2009 r. https://www.pism.pl/files/?id_plik=750 [29.05.2015]

³⁰ *Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 17 listopada 2011 r. zawierające zalecenia Parlamentu Europejskiego dla Rady, Komisji oraz Europejskiej Służby Działania Zewnętrznych w sprawie negocjacji dotyczących układu o stowarzyszeniu między UE a Gruzją*, [http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0514+0+DOC+XML+V0/PL\[30.05.2015\]](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0514+0+DOC+XML+V0/PL[30.05.2015])

³¹ T. Sikorski, *Bezpieczeństwo Gruzji*.

w USA, pod kątem uczestnictwa w Międzynarodowych Siłach Wsparcia Bezpieczeństwa NATO w Afganistanie oraz zwalczania przemytu ładunków jądrowych³².

Podobnie jak w tekście I strategii partnerami Gruzji pozostawały Ukraina i Turcja. Podkreślając konieczność korzystania z doświadczeń krajów Europy Środkowej i Południowo- Wschodniej w procesie integracji z wspólnotami europejskimi i euroatlantyckimi dodatkowo wymieniono państwa skandynawskie.

Gruzja będąca naturalnym pomostem między Europą i Azją podkreśliła wagę współpracy transportowej i energetycznej z Kazachstanem, Turkmenistanem, Kirgistanem, Uzbekistanem i Tadżykistanem. Za główny jej cel uznała ułatwienie swobodnego przepływu osób, towarów, usług i kapitału między krajami Wschodu i Zachodu. Państwa Azji Środkowej mogły być sojusznikiem Gruzji przeciwstawiającym się destabilizacyjnej polityce Federacji Rosyjskiej zagrażającej bezpieczeństwu państw powstałych po rozpadzie ZSRR.

Szczególną rolę w kreowaniu polityki bezpieczeństwa i likwidacji konfliktów, podobnie jak w tekście I strategii, przypisano roli z ONZ. Gruzja negatywnie oceniła zakończenie misji obserwacyjnej w ONZ w Gruzji i uznała to za wynik rosyjskiej presji na tą organizację.

Zdaniem Gruzji polityka Rosji zmierzała do zablokowania działalności OBWE i zminimalizowania jej zaangażowania na okupowanych terytoriach, co przyczyniało się zmniejszenia bezpieczeństwa państwa. Chcąc je zwiększyć Gruzja uczestniczyła w pracach Komitetu Antyterrorystycznego ONZ oraz współpracowała w zwalczaniu terroryzmu na poziomie bilateralnych kontaktów. Przeciwdziałając wykorzystaniu swojego terytorium jako szlaku tranzytowego dla terrorystów, Gruzja podjęła współpracę w zakresie ochrony granic i kontroli celnej z Turcją, Armenią i Azerbejdżanem. Z tymi krajami stworzyła również system bezpieczeństwa cyberprzestrzeni by zminimalizować skutki potencjalnych ataków. Wraz z Azerbejdżanem, Armenią i Turcją, przeciwdziała pogorszeniu stanu środowiska naturalnego. Kanałami dyplomatycznymi wywierała presję by rząd Rosji zaprzestał nielegalnego wydobycia naturalnych materiałów budowlanych i zasobów drewna z Abchazji³³ Gruzja podjęła również współpracę z Międzynarodową Agencją Energii Atomowej i zabroniła transportu materiałów jądrowych i promieniotwórczych przez swoje terytorium.

³² Georgia Compact II, <https://www.mcc.gov/pages/countries/program/georgia-compact-ii> [30.05.2015]

³³ Surowce wykorzystywana do budowy obiektów sportowych na zimowe igrzyska w Soczi w 2014 r., J. Dziuba, *Abchazja i Południowa Osetia perspektywy rozwoju separatystycznych regionów*, http://www.pism.pl/zalaczniki/Abchazja_i_Poludniowa_Osetia.J.Dziuba.pdf [30.06.2015]

4. Uwagi końcowe

Zagrożenia zewnętrzne Gruzji zostały przedstawione w dwóch strategiach bezpieczeństwa narodowego. Powstały one w różnych warunkach politycznych. Pierwszy dokument w 2005 r. po przyjęciu przez Gruzję w polityce zagranicznej kierunku prozachodniego. Drugi stworzony w 2011 r, po wojnie rosyjsko –gruzińskiej uwzględnił jej skutki. W tekstach obu dokumentów potwierdzono chęć przystąpienia przez Gruzję do struktur europejskich i atlantyckich. Członkostwo w NATO poważnie zwiększało bezpieczeństwo Gruzji i zmniejszało zagrożenie zewnętrzne.

W tekstach obu strategii zmianie nie ulegli partnerzy w polityce zagranicznej Gruzji. Najważniejszym z nich pozostały USA udzielające pomocy finansowej i wsparcia politycznego oraz Turcja i Ukraina z którymi łączą Gruzję powiązania ekonomiczne. Ważną rolę w współpracy regionalnej odegrały kontakty z Azerbejdżanem i Armenią oraz krajami Azji Środkowej. Znaczenie tych ostatnich dla budowania koalicji przeciwko Rosji zostało wyraźnie podkreślone w tekście drugiej strategii. Radykalnie zmienił się stosunek Gruzji do Federacji Rosyjskiej. W tekście z 2005 r. napisano, iż rosyjskie bazy wojskowe na terytorium Gruzji nie zagrażają suwerenności państwa ale pozostają one zagrożeniem dla bezpieczeństwa narodowego. W 2005 r. prawdopodobieństwo agresji militarnej Rosji na Gruzję określono jako niskie i wymienione je dopiero na trzecim miejscu wśród zagrożeń zewnętrznych. Rząd Gruzji bardziej obawiał się naruszenia integralności terytorialnej przez ruchy separatystyczne w Abchazji i Południowej Osetii, przenoszenia konfliktów z sąsiednich państw, działalności międzynarodowych grup terrorystycznych. W tekście drugiej strategii podstawowym zagrożeniem zewnętrznym była Rosja i to jej poświęcono najwięcej uwagi. Przypomniano, iż Gruzja od początku XX w, była ofiarą rosyjskiej agresji. Od odzyskania przez Gruzję niepodległości Federacja Rosyjska wspierała ruchy separatystyczne i wielokrotnie uczestniczyła w zbrojnych konfrontacjach a w sierpniu 2008 r. kolejny raz dokonała agresji. Próbując zalegalizować jej rezultaty uznała niepodległość Abchazji i Południowej Osetii. Poczynania te, zdaniem rządu Gruzji, zmierzały do likwidacji demokratycznych przemian w państwie i zwrotu w polityce zagranicznej oraz uniemożliwieniu Gruzji przystąpienia do UE i NATO. Rosję oskarżono również o przymusowe wysiedlenia Gruzynów z terenów Abchazji i Południowej Osetii i osadzanie na tych ziemiach obywateli rosyjskich. Od Organizacji międzynarodowych ONZ i OBWE Gruzja domagała się większego zaangażowania w rozwiązywanie konfliktów na zasadach prawa międzynarodowego. Przeciwdziałać zagrożeniom zewnętrznym Gruzji miano przez wzmocnienie zdolności obronnych kraju celem sprostania agresji. Stan taki zamierzano osiągnąć przez wprowadzenie nowoczesnych standardów w armii i obronie cywilnej, systemie kształcenia, zarządzania personelem, dowodzenia i kontroli i zwiększeniu współpracy z NATO.

